

Horváth Beáta

A Hasadékvölgy peremén

Levélregény afrikai utazásaimról

Pécs, 2010

Jelen könyvet, illetve annak részeit a kiadó előzetes írásos engedély nélkül tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus vagy más módon – közölni.

A kötet megjelenését támogatta:

AHU - Afrikai-Magyar Egyesület

Horváth Beáta

A Hasadékvölgy peremén

Levélregény afrikai utazásaimról

Borító, design és tördelés: IDResearch Kft.

Nyomda: Molnár Nyomda, Pécs

Kiadta: IDResearch Kft./Publikon Kiadó

ISBN: 978-615-5001-21-5

Minden jog fenntartva!

© Horváth Beáta, 2010

© IDResearch Kft./Publikon Kiadó, 2010

© IDResearch Ltd./Publikon Publisher, 2010

Évekkel ezelőtt történt Kelet-Afrikában. Késő délután hazafelé sétáltam a szavannán Longiróval, a legjobb barátommal, egy szamburu származású harccsal. A levegő nyomott és forró volt, már elült a nappali szél. Szembejött velünk egy ráncos, hajlotthatú, félmeztelen, nagyon idős, fekete asszony, nyakán néhány, kopott gyöngy-sorral, alsótestét pedig piszkos, szakadozott anyaggal takarta. Longiro megállította, beszélgetni kezdtek. Jó ismerősei egymásnak, talán távoli rokonok. Beszédükből keveset értettem. Longiro megkérte, hogy adjon nekem ajándékot. A néni ingatta a fejét, mert nem volt semmije. Én zavarba jöttem, mondtam neki: „májo”, nem kérek. De az asszony odaadta nekem – az élettörténetét. Lecsatolta száraz, inas, vékony nyakáról az egyik, drótra fűzött gyöngysorát. Borsónyi, sárga gyöngyök, melyek közé több más színűt fűztek. Az asszony kislány kora óta viselte, akkor még a derekán. A hosszú, örökös vándorlással és jószágörzéssel eltelt évtizedek alatt talán tucatszor is átrendezte a színeket, hogy a nyakék mindig a jelenlegi életét tükrözze. Minden színnek más a jelentése, mint az önéletrajzot, úgy olvashatjuk, hogy a leány férjhez ment, majd gyermekei születtek, akiket a tejével táplált, fiaiból idővel harcosok váltak, ám az első gyermeke egy leány volt. Ezt a kék színű gyöngy jelzi. Elvettem az asszony vékony, csontos, remegő kezéből az ajándékát, amely piszkos volt, és zsíros. Nagyon sajnáltam őt, meglepett és bánatos volt, apró, megfakult szeme mintha gyászolna, mintha az egész szívét szakította volna ki. Megvált legkedvesebb, legrégebb tárgyától. Én viszont azóta is őrzöm ezt, amelynek néhány gyöngyszeme most már az én életemet is mesélhetné; rajta két, kék gyönggyel.

Kedves Tanár Úr!

Kenya - Kinangop, 1998. november 23.

Alkonyodik. Hunyorogva ülök a gyertya fényénél egy nagyvirágos nejlondzsörzével borított kanapén a nappaliban, körülöttem csirkék szedegetnek. Odakint felerősödött a szélfúvás, és megjelentek az első csillagok is. Idebent csillagként ragyog rám másfél tucat szempár a sötét arcokról a sötét házban. Szívem szerint sírva fakadnék; tegnap érkeztem, el sem hiszem, hogy valaha is meg fogom itt szokni, tanácstalan gyermeknek érzem magam, akinek azonnal segítségre lenne szüksége. De az agyam azt diktálja, hogy feleljek meg az afrikaiak elvárásainak, és most, talán életemben először, kivételesen tegyek úgy, mintha felnőtt, európai nő lennék, és legyek minden ismeretlenhez türelemmel: az engem gyanakvó szemmel méregető öszülő, a nadrágszárát zoknijába gyömöszölő, foghíjas öreggel, a házban élő, pisitől folyton nedves egyéves kisfiúval, és a felbukkanó, kuncogó, kopaszra nyírt, mezítlábas általános iskolásokkal, akiket a kíváncsiság hajtott a szállásom felé.

Elkábultam a hosszú úttól és lassan kezdek csak magamhoz térni. Gondolataimat szétzilálta a hirtelen tapasztalatszerzés, a sok ember, zúg a fejem a magaslati levegőn. Tíz órás repülés után érkeztem a fővárosba, az 1640 méter magasan fekvő Nairobibá. A reptérről az itteni ismerősömmel, Wainainával azonnal a nyolcvan kilométerre lévő Naivashába indultam, onnan pedig egészen idáig, Kinangopig, ami még húsz. Az utat helyi járművökön tettük meg a bőröndjeimmel kezünkben. A Kinangop-magasföld nagyjából 2500 méterrel fekszik a tengerszint fölött. Északi és déli részre tagolódik, én az északi részre érkeztem, annak is a Kirima nevű településére. A kirima szó a kikujuk - az itt élő népcsoport - nyelvén dombocskát jelent, ez sejteti, hogy még egy kaptató is várt rám gyalog. Újabb tíz óra telt el, mire végre hazajutottunk a repülőtérről. A magasföld kevéssel az Egyenlítő alatt, a Nagy-Hasadékvölgy peremén, és a 3500 méternél is magasabb Aberdare-hegységgel szemben fekszik, amelynek szirtjeit a felkelő nap reggelenként sötét lángokká változtatja.

A kikuju származású Wainainával még Magyarországon találkoztam, az ócsai madárváltóra érkezett több kenyai társával együtt, mint természetvédő aktivista, madarász és turistavezető. Akkor már alapszinten beszéltem szuahéliül, Kenya nemzeti nyelvén, és a kenyaiakkal való kapcsolat felfedte előttem, hogy nemcsak az az életforma létezik, amely a markában tartott és vakított engem ott-hon, hanem van másféle élet, gondolkodás és kultúra is, amelyek ugyan ismeretlenek előttünk, de nem rosszabbak, mint a mieink. A középiskola után küzdöttem önmagammal, életcél nem kerestem, de vágyakoztam a tudásra, érleltem a gondolatát annak, hogy megismerjem a „más”, vágytam arra is, hogy megtudjam, miként élnek azok, akik nélkülöznek és éheznek. Egy régen látott afrikai képeslap ábrája derengett előttem, rajta félmeztelen nők, beállított jelet, de mégis igazi. Kimondhatatlanul erős elvágyódás kínozott. Minden percemet arra áldoztam, hogy amennyire csak lehet, alkalmas legyek az afrikai életre. Továbbtanulás helyett kitanultam a varrás mesterségét. A kelet-afrikai nyelvekkel ismerkedtem, afrikai írók műveinek tucatjait olvastam el. És mindeközben álmodtam, terveztem, képzelődtem, csomagoltam. A szüleimtől, a rokonságtól, a varrás után kapott pénzt pedig félretettem, és vártam azt az őszi napot, amikor a madarakkal együtt útra kelhetek Kenyába. Nem gondoltam arra, hogy mi lesz velem évek múltán. Nem voltak illúzióim sem. Tudtam, hogy engem nem a turisták fényűző szállói várnak, hanem a kenyaiak hazája. Tudtam, hogy éhezni fogok, hogy túrnöm kell, hogy kizárólag az ismeretlen afrikaiak segítségére számíthatok. Nem akartam tudomást venni az európaiak képzelet-szülte általánosításairól, nem tartottam vérengző bennszülöttektől és trópusi kórokozóktól. Nem kívántam nagy tetteket végrehajtani, kutakat ásni, felszámolni a betegségeket és a nyomornegyedeket. Nem éreztem, hogy rossz helyre születtem, és nem pezseg bennem az afrikai temperamentum sem. Hanem önző módon, saját magam miatt indultam, mert úgy éreztem, hogy több kell a lelkemnek a napi villamosútnál. Hogy afrikai embertársaim között élve átérezzem sorsukat, és megtanuljak mindenkire előítélet nélkül nézni, hogy másságuk ne borzasson el, hanem része legyen az életemnek.

Levél érkezett Wainainától: amennyiben még mindig szenvedélyesen elvágódom, a szüleimnél megszállhatok, a házukban van vendégszoba. Nem kérdeztem, hogy van-e víz és áram (már kiderült, hogy egyik sincs), ahogy ők élnek, úgy fogok én is.

Így most Wainaina szüleinek házában lakom, és itt írom a levelet egy alacsony asztalka fölé hajolva. A szülők idősödő, istenfélő, tisztességes, vendégszerető kikuju származású emberek. Tíz gyermekük született, ebből hárman felnőtt korukban meghaltak, és itt nevelkednek az árvák is. Így most együtt lakom Wainaina édesanyjával, Mukamival, az édesapjával, Gathituval, az egyik húgával, Wanjikuval, és a gyerekekkel, azaz három Gathituval (a kikuju hagyományok szerint az elsőszülött fiúunokákat illő a nagypapa után elnevezni), Kanyigéval, a kis Douglasszal és egy Mukami nevű sovány és szeleburdi kislánnyal. A Kinangop-magasföldet Fehérmagasföldnek is hívják, mert az európaiak a kolonizáció idején előszeretettel telepedtek le ezen a környéken. A térség klímája hasonlít a hűvösebb európaira, nem fülledt, vagy sivatagos, mint ahogy Kenya más tájegységei. A kikujuk nagyjából hat millióan vannak, ők alkotják Kenya legnépesebb etnikai csoportját. Eredeti élőhelyük az ország középső területe, de mára gyakorlatilag az egész országban megtalálhatók. Igen egyedi és tarka mítosszal rendelkeznek, ami megmagyarázza a mai kikuju társadalom szembeötlő összetartását. A legendájuk szerint Isten megteremtette Gikuyut, az első embert, akit felvitt a Kenya-hegyre, majd onnan rámutatott a környező földekre, folyókra, amelyet mind neki szánt. Isten elküldte Gikuyut egy fügefával sűrűn benőtt erdőbe, ahol az rálelt egy csodaszép hajadonra, Mumbira. Kilenc leányuk született. Gikuyu könyörgésében Istentől kért segítséget, aki válaszképpen megjelenített kilenc fiatalembert, akik ezt követően összeházasodtak a leányokkal. A hiedelem szerint az ő leszármazottjaik a mai kikujuk, akik hajdanán ígéretet tettek arra, hogy szorosan együtt maradnak, megemlékeznek öseikről és sosem hagyják el egymást. A közös ösbe és a közös vérbe vetett hit miatt a kikuju nem hagyja cserben a társát, sőt még az igazsággal szemben is védelmezi. Így aztán ez a népcsoport Kenya-szerte erős egységet képez, és ezért gyakorta vált ki

ellenszenvet az eltérő származású honfitársakból. A tetteiért méltán elismert és tisztelt Jomo Kenyatta, Kenya első elnöke szintén kikuju származású volt.

Afrikai családomtól külön kis szobát kaptam, a nappaliból nyílik. Benne egy ágy, két asztal és egy dob. És szép kilátás a legelőre. Tiszta szívükből mondják, hogy érezsem magam otthon, de sajnos én mindenhol érzem magam, csak épp otthon nem. A konyhába még be sem mertem menni, mert akkora füst jön ki onnan. De így odalesve is látom, hogy nagyon sötét és vagy nyolcan sűrögnek odabent. A ház kőből épült még 1975-ben, nem úgy, mint a környéken élőké, akiknek háza tapasztott, vagy fa, esetleg e kettő kombinációja. Viszont, ahogy említettem, folyóvíz és áram a kőházban sincs, gertyát és petróleumlámpát használnak, én egyelőre maradok az elem-lámpámnál. A nappali tágas, de egyszerű, a falat madarak fényképei díszítik, az asztalon egy napelemmel működő, halványkék vasdobozba zárt tévékészülék áll, továbbá található a házban három hálószoba, egy fürdőszoba teljesen parlagon, és egy WC – erre tesszük az egyetlen, fekete lavort, amelyben fürdünk. A tényleges árnyékszék, helyesebben árnyéklyuk, kint van az akol mellett, nagyjából ötven méterre a bejárati ajtótól, fából épített sufnira emlékeztet.

A látvány odakint mesebeli: fenyves, eukaliptuszerdő, madarak, juhok, tehének. Ezek a kikuju emberek nagyon kedvesek hozzám, a kisgyerekek sem félnek már tőlem annyira, mint tegnap, amikor megérkeztem, és ma már mindenhova elkísérnek.

Megérdeklődtem mennyibe kerül Magyarországra telefonálni; kb. 1900 forint három perc.

1998. december 1.

Megnyugodtam és kezdem valóban otthon érezni magamat. Gyakorta üldögélek a sötét, füstös konyhában, úgy, mintha mindig is itt éltem volna. Kezdek részévé válni e családnak, megszoktuk egymást. Együtt aprítjuk a tüzelőt, együtt morzsolunk kukoricát és együtt megyünk vízért. Ugyan áll az udvaron egy óriási beton esővíztartály, de már egy éve nem esett kiadós mennyiség.

Sok minden történt érkezésem óta. Tegnap Wainainával és néhány helyi gyerekkel elmentem kirándulni. Ilyen gyönyörű vidéket el sem tudtam képzelni! Elkanászodott természet, vadul zöldellő növényzet, madarak ezreivel. És az a friss levegő! Egyszerre van forróság és hideg. Majnem szétszaggatott a tüdőm. A szó szoros értelmében a Hasadékvölgy szélére ültünk le pihenni, a lábunkat lelógattuk a Völgybe. Úgy tekintettem le a Naivasha-tóra, mintha repülőről nézném. És ott lent a mélyben a Hasadékvölgy lakói, a maszáj népcsoport jellegzetes formában elhelyezett kunyhói rajzolódtak ki. No és persze a hosszú aszfalt-sár-kő-por főút Naivashától Kinangopig. Megtudhattam azt is, hogy a Kinangop-magasföld egyike a Föld egészen kevés (az itt élő kikujuk szerint egyetlen) magasföldi trópusi füves síkságának. És éppen ezért állat- és növényvilága is jellegzetes. A Kinangop-magasföld madártani büszkesége a Sharpe pityer (*Macronyx sharpei*), amely kizárólag itt él. Ugyanígy az Aberdare szuharbújó (*Cisticola aberdare*) és a hosszú-farkú özvegypinty (*Euplectes progne delamerei*).

A jellegzetes növényvilág viszont gondokkal küszködik. A telepességekkel együtt betelepült az eukaliptuszfa is. Ez kezdetben öröm volt a helyieknek, mert jól ég a fája, hisz ezzel főznek a mai napig, mára viszont ez maga a katasztrófa. Szinte az egész Magasföldön elterjedt, egy fa napi több száz liter vizet szív magába, ami tragédia egy ennyire száraz területen. Az emberek nemzetközi segítségben bíznak, de nemigen van megoldás. Mert ha ki is vágják a fákat, a gyökerei a talajt már annyira tönkretették, hogy még egy gazocska sem nő ott többé. Tehát van gond bőven.

Máskülönben lázasan keresek munkát, hogy meglegyen a munkavállalási és egyben a tartózkodási engedélyem, még mielőtt lejárna a három hónapra kiadott turista vízumom. Mivel Kinangopon a modernizáció jeleit nem lehet felismerni, de még a fejlődésre irányuló szándékot sem, így Naivashába mentem telefonálni. Ekkor kezdtem ismerkedni a valódi Afrikával. A két település közti huszonnégy kilométer másfél óra matatuval, azaz a helyi közlekedési eszközzel. A matatu a mi állomásunkhoz, azaz Kirimához, a Magasföld egy távolabbi településétől érkezik, Murungaruból vagy

Engineer-ből. Jól lehet érzékelni a fehér ember jelenlétét és az angol nyelv használatát arrafelé. A matatu lehet fapados, vaspados, kárpitozott vagy műbőrös ülésű. De akármilyen is, elképesztően ramaty, néhány utasnak már csak a jármű külső részén jut hely, akik legyeknek idősek, vagy asszonyok, de a rácsokba, ablakkeretekbe és kilógó kötelekbe kapaszkodva kénytelenek megtenni a rázós utat.

Mire beérünk a városba, a dolgozók és az utca emberei már ebédelni készülődnek. A nem hivatalos ebédidő déltől mintegy fél háromig tart. Ebben az időtartamban még a telefon kijelzőjére is az van írva, hogy „kérem várjon”. Aztán fél négy körül az emberek délutáni teázáshoz fognak, ötig elteázgatnak, és máris vége a munkaidőnek. Így én reggel kilenctől várakoztam, az idő gyorsan szaladt..., fél ötkor pedig hazaindultam. Annyit azért megtudtam, hogy a helyi politechnikumban szívesen alkalmaznának, mint ruhaipari technikus. Taníthatnék szabást-varrást. De amikor tapintatosan rákérdeztem, mégis mennyiért, elkerekedett a szemük, hogy ők arról még nem hallottak, hogy egy fehér ember fizetést kap, mert már jópárat alkalmaztak itt, de ők ingyen tanítottak. Azért jöttek, hogy segítsenek. Őket valószínűleg a hazájuk küldte és fizette. Naivashában száz meg száz ismeretlen ismerőssel futottam össze, akik mind nagyon barátságosak voltak, mivel szeretik a fehér embert. Mindegyikükkel kezet szorítottam, mindegyikük megkérdezte, hogy tetszik Afrika és milyen ott, ahonnan jöttem?

Maga Naivasha város eléggé jellegtelen és nagyon poros. Egyetlen fő útja szélén áll néhány bank, illetve az út végén a posta. Ez utóbbi előtt pedig néhány telefonfülke, jó, ha egyben működik is a készülék. Továbbá található itt még pár vendéglő, azaz „hoteli”. A hotelikben reggel teát árulnak mandazi nevű lángosfélével, délből pedig hagyományos kikuju ételeket szolgálnak fel. Aztán találhatunk még Naivashában néhány szupermarketet, tankönyvboltot, Bibliaboltot, rengeteg képeslapárust vegyeskereskedéssel együtt. A főút másik oldalán ajándékbódék sorakoznak tele afrikai témájú és ihletésű fadaragványokkal, fonott kosárral és persze roskadásig megpakolva, teleaggatva gyümölcscsel. A városka közepét különböző szagok uralják; orrfacsaró kecskebűz, párolgó-rothadó szemétdomb,